

Jordbruksutskottets betänkande

1984/85:12

om bevarande av vissa växt- och djurarter

Sammanfattning

I detta betänkande behandlar utskottet tre under allmänna motionstiden 1984 väckta motioner med yrkanden om åtgärder i syfte att bevara vissa hotade växt- och djurarter. Utskottet understryker värdet av att mångfalden av växter och djur bibehålls och att effektiva åtgärder vidtas för att bevara sådana husdjur och kulturväxter som är i behov av särskilt skydd. Med hänsyn till bl. a. de åtgärder som under senare tid vidtagits för att bevara genetiskt material anser dock utskottet att motionerna kan lämnas utan ytterligare åtgärd från riksdagens sida.

I en reservation (fp) förordas inrättandet av en särskild genbank för bevarande av genresurser hos husdjur.

Motionerna

Yrkanden

I motion 1983/84:1305 av Börje Stensson och Lars Ernestam (båda fp) yrkas

1. att riksdagen uttalar sig för att en genbank för bevarande av genresurser hos husdjur inrättas,
2. att riksdagen uttalar sig för att arbetet på att bevara hotade husdjursraser effektiviseras.

I motion 1983/84:1842 av Birgitta Hambræus m. fl. (c) yrkas att riksdagen hos regeringen begär utredning och förslag hur mångfalden av växter och djur skall främjas.

I motion 1983/84:1855 av Tore Nilsson och Hans Wachtmeister (båda m) yrkas att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna att besättningarna av svensk kullig boskap bör bevaras på lantbruksuniversitetets gårdar Röbbäcksdalen och Öjebyn.

Motivering

I motion 1983/84:1305 (fp) påpekas att rader av djurarter är på väg att försvinna. Enbart i Europa anses 130 kreatursraser vara hotade. I Sverige har t. ex. de svenska lantraserna allvarliga problem med överlevnaden. Fjällkon är hotad till sin existens. Det är den art som genom sina för ändamålet goda egenskaper, t. ex. hårdighet, fruktsamhet och proteinrik mjölk, spelat en

stor roll vid kolonisationen av bl. a. Norrland. För ungefär 50 år sedan var det den enda ras som fanns. Numera håller fjällkon på att bli sällsynt i fjällkedjan, men den förekommer på sina håll i bl. a. kusttrakterna. Motionärerna framhåller att allt talar för att en genbank för husdjur skulle kunna spela en väsentlig roll för att söka bevara egenskaperna hos ursprungliga husdjur, dit givetvis även fjällrasen räknas. Enligt motionen bör ansträngningar vidare göras för att söka hålla besättningar av ursprungliga raser i bruk. Betänkandet Bevarande av genresurser hos husdjur (Ds Jo 1980:6) ger enligt motionärernas mening erforderliga fakta och uppslag till hur verksamheten kan läggas upp.

Behovet att bevara fjällkorasen understryks även i motion 1983/84:1855 (m), vari anförts att nämnda ras eller svensk kullig boskap (SKB) är den enda av de ursprungliga nordiska boskapsraserna som återstår i Sverige. Enligt motionen är många lantbrukare och vissa forskare oroade inför möjligheten att rasen enligt vissa planer kommer att ersättas med andra besättningar vid lantbruksuniversitetets försöksgårdar i Röbbäcksdalen och Öjebyn. I motionen hävdas att denna kreatursstam (SKB) bör behållas både från praktisk djurhållningssynpunkt och med hänsyn till kulturella intressen. Tanken på skydd för "levande kulturminnen" har tidigare väckts både i vårt land och i Norge. Ett led i ansträngningen att förverkliga denna tanke är, anser motionärerna, att hindra utrensningen av SKB från lantbruksuniversitetets försöksgårdar.

Även i motion 1984 (c) betonas vikten av att lantbruksuniversitetet behåller SKB-korna på sina försöksstationer. I motionen understryks behovet av åtgärder för att främja mångfalden av såväl växter som djur.

Bakgrund

Dåvarande chefen för jordbruksdepartementet tillkallade den 26 februari 1973 med stöd av Kungl. Maj:ts bemyndigande en sakkunnig med uppdrag att utreda frågan om bevarande av genetiskt material. Den sakkunnige, som antog namnet genbanksutredningen, avgav i april 1975 delbetänkandet (Ds Jo 1975:5) Genbank för jordbruks- och trädgårdsväxter. Betänkandet låg sedermera till grund för överläggningar mellan nordiska experter om inrättande av en gemensam nordisk genbank för jordbruks- och trädgårdsväxter. Nordiska ministerrådet beslutade den 31 maj 1978 att fr. o. m. den 1 januari 1979 inrätta en gemensam nordisk genbank för jordbruks- och trädgårdsväxter. Genbanken förlades till Stora Råby, Lund.

Genbankens syfte är att bevara och dokumentera den genetiska variationen hos allt för Norden värdefullt material som förädlingsmaterial. Genbanken är en serviceinstitution för växtförädlare och andra växtforskare i Norden. Ett nära samarbete med dessa intressenter präglar verksamheten. Inlagrat material och dokumentation rörande detta är fritt tillgängligt.

I april 1975 biföll dåvarande jordbruksministern framställning från gen-

banksutredningen att få fortsätta sitt arbete rörande bevarandet av material av kulturväxter med att utreda skogsbrukets behov av genbank.

Vidare fick utredningen i oktober 1978 genom tilläggsdirektiv utredningsuppdraget utvidgat till att även avse en kartläggning av arbetet med bevarandet av genetiskt material på husdjursområdet.

Genbanksutredningen avgav i december 1978 betänkandet (Ds Jo 1978:12) Skogliga genresurser – bevarande, utnyttjande och förnyelse. Mot bakgrund av den skogliga utvecklingen i vårt land och mot redovisade följder av nuvarande skogsbruk, skogsträdförädling och samhällsutveckling föreslogs i betänkandet att en skoglig genbank inrättades för bevarande, skötsel och utnyttjande av våra skogliga genresurser.

Riksdagen godtog i maj 1980 (prop. 1979/80:100, bilaga 13 punkt D 1, JoU 1979/80:29) regeringens förslag att inrätta en skoglig genbank placerad vid skogsstyrelsen. Genbanken inrättades den 1 juli 1980. Till genbanken har knutits en rådgivande grupp med representanter för berörda intressen.

Resultatet av genbanksutredningens kartläggning av arbetet med bevarande av genetiskt material på husdjursområdet redovisades i september 1980 i utredningens delbetänkande (Ds Jo 1980:6) Bevarande av genresurser hos husdjur. Kartläggningen omfattade nuläge och behov av åtgärder i fråga om hästar, kött- och mjölkproducerande husdjurslag inbegripet får, getter och renar, samt fjäderfä och bin. Med hänsyn till vad som framkommit vid kartläggningen föreslog utredningen att en genbank inrättades med uppgift att säkerställa nuvarande och framtida genresurser på husdjurens område. Genbanken borde medverka till att bevarat genmaterial utnyttjas i förädlingsarbetet och för vetenskapliga, kulturella, undervisningsmässiga och sociala ändamål.

Betänkandet har remissbehandlats. Betänkandet jämte remissyttranden har därefter överlämnats till lantbruksstyrelsen för beaktande. Styrelsen har anvisat medel till stöd till avelsföreningar för olika häst- och nötkreatursraser, till Svenska svinavelsföreningen, Svenska fåravelsförbundet, Sveriges getavelsförbund, Sveriges kaninavelsföreningars riksförbund och Föreningen Svensk fjäderfäskötsel. Bidragen är avsedda för avelsbefrämjande åtgärder, rådgivnings- och upplysningsverksamhet m. m. Det åvilar resp. organisation att på bästa sätt använda medlen inom ramen för bidragens ändamål. Organisationerna har därför en viss frihet att efter eget bedömande använda medlen i enlighet med betänkandet.

Utskottet

I föreliggande motioner framförs olika förslag till åtgärder i syfte att för framtiden bevara vissa utrotningshotade växt- och djurarter. Bl. a. yrkas i samtliga motioner på åtgärder till skydd för den svenska fjällkorasen (SKB) vilken enligt motionärerna är hotad till sin existens. Motionärerna tar upp frågan mot bakgrunden av en planerad avveckling av SKB-rasen vid

lantbruksuniversitetets försöksbesättning i Röbbäcksdalen.

Utskottet vill beträffande frågan om bevarande av SKB-rasen vid lantbruksuniversitetets försöksgårdar nämna att denna nyligen behandlats av regeringen med anledning av skrivelser till jordbruksdepartementet i ämnet. Sveriges lantbruksuniversitet har avgivit yttrande i ärendet den 14 juni 1984. Av yttrandet framgår att universitetets styrelse på grundval av en utredning rörande djurmateriel och rasval vid lantbruksuniversitetets försöksbesättningar med mjölkkor efter förslag från programkommittén Husdjur den 29 maj 1980 har beslutat att försöksverksamheten med mjölkkor skall koncentreras till djur av SRB- och SLB-ras och att SKB-besättningen i Röbbäcksdalen skall placeras vid försöksbesättningen i Öjebyn. Vidare har styrelsen uppdragit åt rektorsämnet att ta upp överläggningar med berörda myndigheter och intressenter i syfte att finna en långsiktig lösning angående SKB-materialets bevarande.

Med hänsyn härtill har regeringen den 6 september 1984 beslutat att inte vidta någon åtgärd med anledning av skrivelserna.

Utskottet finner mot nu angiven bakgrund att motionerna, såvitt de avser försöksverksamheten vid lantbruksuniversitetet, inte påkallar någon ytterligare åtgärd från riksdagens sida.

Rent allmänt vill dock utskottet framhålla värdet av att mångfalden av växter och djur bibehålls och främjas. Som framhålls i en av motionerna kan en art, när den en gång försvunnit, inte återskapas. Det är därför nödvändigt att effektiva åtgärder vidtas för bevarande av sådana husdjur och kulturväxter som är i behov av särskilt skydd. Viktigt härvidlag är att man skapar en organisation som verksamt bidrar till att säkerställa nuvarande och framtida genresurser på ifrågavarande områden. Denna organisation bör bl. a. medverka till att bevarat grundmateriel utnyttjas i förädlingsarbete och för vetenskapliga, kulturella, undervisningsmässiga och sociala ändamål.

Som framgår av den föregående redogörelsen har det på växtområdet under det senaste decenniet på grundval av den s. k. genbanksutredningens undersökningar bildats två särskilda genbanker för de uppgifter som nyss berörts. Den ena är den år 1979 inrättade nordiska genbanken i Stora Råby utanför Lund, som handhar det genetiska materialet i fråga om jordbruks- och trädgårdsväxter, och den andra är den året därpå vid skogsstyrelsen inrättade skogliga genbanken.

När det gäller bevarandet av genresurser på husdjurens område har någon särskild genbank inte inrättats för ändamålet. Däremot har genbanksutredningens betänkande med förslag till åtgärder och remissyttrandena över förslaget överlämnats till lantbruksstyrelsen för beaktande.

Skillnaden mot den organisationstyp som valts för exempelvis den skogliga genbanken, för vilken skogsstyrelsen är huvudman, synes mera formell än reell. Genbanksutredningen framhåller sålunda i sitt betänkande (Ds Jo 1980:6) Bevarande av genresurser hos husdjur att lantbruksstyrelsen enligt utredningens mening bör vara huvudman och ytterst ansvarig för bevarandet

av genetiskt material hos husdjuren i Sverige. Styrelsen har inom verket tillgång till den expertis som behövs för att fullfölja uppgiften, anför utredningen.

Utskottet finner med hänsyn till vad nu anförs anledning anta att syftet med motionerna, såvitt de allmänt avser åtgärder för att bevara vissa hotade växt- och djurarter, blir tillgodosett utan något särskilt initiativ från riksdagens sida. Motionerna bör därför kunna lämnas utan ytterligare åtgärd även på denna punkt.

Utskottet hemställer

1. beträffande *skydd av SKB-rasen*
att riksdagen lämnar motionerna 1983/84:1305 och 1983/84:1842, båda i förevarande del, samt motion 1983/84:1855 utan ytterligare åtgärd,
2. beträffande *bevarande av vissa växt- och djurarter i övrigt*
att riksdagen lämnar motionerna 1983/84:1305 och 1983/84:1842, båda i återstående del, utan ytterligare åtgärd.

Stockholm den 6 november 1984

På jordbruksutskottets vägnar
EINAR LARSSON

Närvarande: Einar Larsson (c), Håkan Strömberg (s), Ove Karlsson (s), Hans Wachtmeister (m), Gunnar Olsson (s), Martin Segerstedt (s), Sven Eric Lorentzon (m), Jan Fransson (s), Margareta Winberg (s), Börje Stensson (fp), John Andersson (vpk), Jan-Eric Virgin (m), Bengt Kronblad (s), Lennart Brunander (c) och Bo Arvidson (m).

Reservation

Börje Stensson (fp) anser att

dels den del av utskottets yttrande som på s. 4 börjar med "Som framgår" och på s. 5 slutar med "denna punkt" bort ha följande lydelse:

På växtområdet har det under det senaste decenniet på grundval av den s. k. genbanksutredningens undersökningar bildats två särskilda genbanker för de uppgifter som nyss berörts. Den ena är den år 1979 inrättade nordiska genbanken i Stora Råby utanför Lund, som handhar det genetiska materialet i fråga om jordbruks- och trädgårdsväxter, och den andra är den året därpå vid skogsstyrelsen inrättade skogliga genbanken.

När det gäller bevarandet av genresurser på husdjurens område har någon särskild genbank inte inrättats för ändamålet. I stället har man nöjt sig med att överlämna genbanksutredningens betänkande med förslag till åtgärder för bevarande av genresurser hos husdjur jämte yttranden till lantbruksstyrelsen för beaktande.

Som framhålls i motion 1983/84:1305 av Börje Stensson och Lars Ernestam (båda fp) är åtskilliga djurarter på väg att försvinna. Endast i Europa anses 130 kreatursraser vara hotade. I Sverige har t. ex. de svenska lantraserna allvarliga problem med överlevnaden. Bl. a. är fjällkon hotad till sin existens. Det är den art som genom sina för ändamålet goda egenskaper, t. ex. härdighet, fruktsamhet och proteinrik mjölk, spelat en stor roll vid kolonisationen av bl. a. Norrland. Allt talar för att en genbank för husdjur skulle kunna spela en väsentlig roll för att söka bevara egenskaperna hos ursprungliga husdjur, dit även fjällrasen räknas. Enligt utskottets mening föreligger det inte någon anledning att på förevarande område ha en lösligare organisation än på växt- och skogsområdet.

Under hänvisning till det anförda föreslår utskottet att riksdagen med bifall till yrkandet härom i motion 1305 uttalar sig för att en genbank för bevarande av genresurser hos husdjur inrättas. Samtidigt bör understrykas att ansträngningar bör göras för att söka hålla besättningar av ursprungliga raser i bruk.

dels utskottets hemställan under 2 bort ha följande lydelse:

2. *beträffande bevarande av vissa växt- och djurarter i övrigt* att riksdagen med bifall till motion 1983/84:1305 och med anledning av motion 1983/84:1842, båda i återstående del, som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet anfört om inrättande av genbank för bevarande av genresurser hos husdjur, m. m.